

به نام خداوند بخشاینده مهربان

ابتلای فرزند و خانواده در قرآن

ایجاد و تحکیم خانواده در فرهنگ قرآنی و اسلامی یکی از مهم ترین وظایف هر زن و مرد مؤمن است که در آیات بسیار متعددی در قرآن برای این امر تأکید شده است. خانواده به عنوان حلقه واسطه بین فرد و جامعه نقش مهمی در رشد و تعالی میان مردم به ویژه مؤمنان را بر عهده دارد. حلقه اول اعضای خانواده، مادر، پدر، همسر، دختر، پسر، نوه و ... می باشد و حلقه های مجاور و نزدیک خانواده خاله ها، عمه ها، پدر بزرگ، مادر بزرگ مادری و پدری، دایی ها، عموها و ... می باشد. این افراد که ذوالقربی محسوب می شوند رابطه تنگاتنگی با خانواده فرد مؤمن بر قرار می کنند که حقوق صله رحم را برای مؤمنان واجب می گرداند. قرآن کریم کل جامعه انسانی را پدید آمده را از یک خانواده معرفی می کند و بعد از پراکندگی نژاد بشر و تشکیل خانواده های متعدد خداوند هشدار می دهد که مبادا کسی از خویشاوندان خود ببرد می فرماید: (یا ایها الناس اتقوا ربکم الذی خلقکم من نفس واحد و خلق منها زوجها و بث منهما رجالاً كثيراً و نساءً و اتقوا الله الذی تساء لون به والارحام ان الله کان علیکم رقیباً)^۱

^۱ سوره نساء، آیه ۱.

همه مفسرین در معنی و تفسیر این آیه اتفاق نظر دارند که اهمیت خانواده و صلح رحم از موارد تأکید شده این آیه است که خداوند از انجام یا عدم انجام آن از مؤمنان بازخواست می‌کند.^۱

خانواده مهد و پایگاه پرورش مؤمنان است و باعث می‌شود که اعضای خانواده در آن به تعالی دست پیدا کنند. اگر رابطه‌ای که هر فرد مؤمن با خانواده اش برقرار می‌کند منطبق بر اصول الهی نباشد ممکن است که باعث جلوگیری از صعود او به سوی خدا شود و تعالی فرد را از میان بر دارد. لذا آیات بسیار مهمی در قرآن برای مبتلا نشدن مؤمنان به رابطه‌ای خلاف رضایت خداوند با خانواده نازل شده است. در زیر به بررسی مختصری از این آیات توجه نمائید:

۱ - توجه بیش از حد به خانواده هدف خلقت را گم می‌کند.

قرآن می‌فرماید: علاقه به امیال شهوانی و دوست داشتن زنان و فرزندان و کیسه‌های زر و سیم و اسبان داغ بر نهاده (مرکب‌های نشانه دار) چارپایان و زراعت، در چشم انسان‌ها زینت داده شده است و همه این‌ها متاع دنیایی است در حالی که بازگشت خوب نزد خداست.^۲

علاقه بیش از حد به زن و فرزند و دوست داشتن آنها بیشتر و بالاتر از خدا و اهدافی که خداوند برای انسان قرار داده است مورد قبول خداوند نیست زیرا بازگشت متعالی به سوی او که یکی از اهداف خلق انسان است را مورد تهدید قرار می‌دهد.

۲ - علاقه به خانواده نباید مانع جهاد و دفاع از ارزش‌های خدا و رسول (ص) باشد چرا که هدایت از دست می‌رود.

^۱ تفسیر المیزان، تفسیر نمونه، تفسیر مجمع البیان، تفسیر تسنیم و ... ذیل آیه فوق.

^۲ سوره آل عمران، آیه ۱۴.

خدا می فرماید: « ای پیامبر بگو اگر پدران و فرزندان و برادران و زنان و خویشاوندان و اموالی که اندوختید و تجارتی که از کساد آن بیم دارید و خانه هایی که به آن دلخوش هستید برای شما از خدا و پیامبرش و جهاد کردن در راه او دوست داشتنی تر است، منتظر باشید تا خدا فرمان خویش بیاورد و خدا نافرمانان را هدایت نمی کند. »^۱ همانطور که در آیه فوق مشهود است داشته های انسان اعم از داشته های احساسی، مالی، اقتصادی، خانه ها و امنیت و آرامش آن و ... می تواند مانع دفاع از ارزش های خدا و رسول (ص) شود که در صورت وقوع چنین احساس و عملی فرد باید منتظر رسیدن فرمان خدا باشد که مهم ترین آن از دست دادن هدایت به سوی خداست.

۳ - علاقه به خانواده ممکن است که مانع انجام اعمال نیک و عمل صالح گردد که خیر و ثواب مستمر و پایدار را از انسان دور می کند.

خداوند می فرماید: « مال و فرزند زینت زندگی دنیا هستند و کردارهای نیک و عمل صالح خوب و خیر همواره جاوید است و امید بستن به آنها در نزد خدا ثواب و خیر است. »^۲ انجام اعمال صالحی که استمرار و بقاء داشته باشد نیاز انسان برای زندگی در آخرت اوست و هر مؤمنی باید اعمال صالح انجام دهد و امید داشته باشد که آنها باعث ثواب در نزد خدا بشود که در آخرت از آنها بهره مند شود. اما علاقه به خانواده و فدا کردن هر چیز در پای آن این اعمال و امید بهره وری را از بین می برد.

۴ - توجه بیش از حد به فرزندان ممکن است فرد را از ذکر خدا غافل کند که این خسران است.

^۱ سوره توبه، آیه ۲۴.

^۲ سوره کهف، آیه ۴۶.

۴ | ابتلای فرزند و خانواده در قرآن |

می فرماید: ای کسانی که ایمان آورده اید، اموال و اولادتان شما را از ذکر خدا به خود مشغول ندارد که هر کس چنین کند زیانکار است.^۱

توجه افراطی به مال و اولاد یاد و نام خدا را از یاد خواهد بود و مؤمن دیگر نشانه ها و آیات خداوند را نخواهد دید و غافل می گردد که این خسارت به ایمان دنیا و آخرت فرد می باشد.

۵ - توجه افراطی به مال و فرزندان باعث از دست رفتن قرب به خدای رحمان می شود که از دست دادن بهشت و غرفه های آن است.

می فرماید: هرگز اموال و اولاد شما چیزهایی نیستند که شما را به درگاه ما نزدیک گرداند مگر آنان که ایمان آورده و کار شایسته انجام داده اند پس اینانند که برای آنان در برابر آنچه انجام داده اند پاداش مضاعف است و آنان در غرفه ها آسوده خاطراند. آهر مؤمنی باید توجه داشته باشد که قرب به خدای رحمان با مال و فرزند و خانواده صورت نمی گیرد بلکه ایمان و عمل صالح و انفاق و ... وسیله قرب به سوی خداست. اما خیلی ها مال و فرزند و نژاد را نزد او قرب به سوی خدا می پندارند. اما هر کسی که قرین خدا باشد اهل بهشت و غرفه های آن می شود.

۶ - توجه افراطی به خانواده و اولاد در روز قیامت هیچ سودی به همراه نمی آورد و همه را از یکدیگر جدا می کنند و اعمال دیده می شود.^۳

در روزی که همه نیازمند به کمک و دستگیری هستند و در آن روز به جزء عمل صالح از بنده چیزی را نمی خواهند باور غلط مبنی بر اینکه مال و خانواده به یاری انسان بیاید به کلی فرو می ریزد و اصلاً بین فرد و خانواده جدایی صورت می گیرد و آن ها یکدیگر را

^۱ سوره منافقون، آیه ۹.

^۲ سوره سباء، آیه ۳۷.

^۳ سوره ممتحنه، آیه ۳.

نمی بینند و آنقدر سرگرم مشکلات خود می شوند که از یاد خانواده نیز جدا می گردند و آن همه تلاش آنها برای خانواده هایشان در دنیا سودی برایشان نخواهد آورد. (توجهی که بر پایه رضایت خداوند نبوده است.)

۷ - خانواده و اموال فرد را از عذاب خدا نجات نخواهد داد.

می فرماید: اموال و فرزندان کافران آنها را از عذاب نجات نخواهد داد، آنها خود هیزم جهنم هستند و می افزاید: آنها اصحاب آتش هستند و در آن جاودانه خواهند ماند.^۲
خیلی از کافران می گفتند که اموال و اولاد ما از همه بیشتر است و کسی ما را عذاب نمی کند.^۳

خداوند در پاسخ به این باور کافران می فرماید: اموال و اولادشان برایشان در برابر خشم خدا سودی نکند آنها همه اهل جهنم هستند و در آن جاودانه خواهند ماند.^۴

اصولاً خداوند می فرماید: که روز قیامت روزی است که انسان از زن و فرزندانش فرار می کند و حتی حاضر است که فرزندان خویش را قربانی خود کند تا از عذاب دوزخ رهایی یابد.^۶

بنابراین توجه افراطی و غیر خداپسندانه فرد به خانواده نه تنها سودی در قیامت برایش ندارد بلکه باعث عذاب او نیز خواهد شد.

۱ سوره آل عمران، آیه ۱۰.

۲ همان، آیه ۱۱۶.

۳ سوره سباء، آیه ۳۵.

۴ سوره مجادله، آیه ۱۷.

۵ سوره عبس، آیه ۳۶.

۶ سوره معارج، آیه ۱۱.

فتنه و ابتلای خانواده و فرزند

مؤمنان باید توجه داشته باشند که وقتی که خدا را دوست دارند هر چیز دیگری را که دوست دارند باید کمتر از خدا دوست داشته باشند و دوست داشتن خداوند در رأس تمام دوست داشتن های آنها باشد. خداوند می فرماید: « بعضی از مرم چیزهایی را که دون و پست تر از خدا هستند را چنان دوست دارند که خدا را دوست دارند و کسانی که مؤمن هستند خدا را بیشتر از هر چیز دیگری دوست دارند و ... »^۱ برای رسیدن به شرایط مطلوب مؤمنان باید هر چه دارند را رنگ خدا به آن بزنند زیرا رنگ خدا از همه چیز برتر است و خدا را برای خود کافی بدانند. با وجود همه این شناخت ها باز همه میل و علاقه شدید به خانواده و فرزندان مشکلات زیادی سر راه رشد و تعالی مؤمن ایجاد می نماید.

بسیاری از مؤمنان که در آزمایش های متعدد و سخت موفق شده اند در برابر آزمایش هایی که از آنها برای اولاد و همسر می شود شکست می خورند و اندک هستند کسانی که این گذرگاه سخت ابتلا و آزمایش را بتوانند طی کنند. میل شدید درونی به فرزند از یک سو و وسوسه های شیطان در آدمی از سوی دیگر باعث بسته شدن چشم انسان به حق می گردد و فرزند و خانواده خود را بر همه چیز برتری داده و آنها را انتخاب می کنند. خداوند برای آزمایش انسان به شیطان اجازه داده است که بر انسان ها بتازد تا مؤمنان بتوانند در جنگ با شیطان قدرت رشد یافته و با گذشتن از پیچیده ترین احساس غریزی یعنی حس و علاقه به فرزند و عیال به دیدار خدا نائل شوند. خداوند در قرآن می فرماید: « ای شیطان با فریاد

^۱ سوره بقره، آیه ۱۶۵.

^۲ همان، آیه ۱۳۸.

^۳ همان، آیه ۱۳۷.

خویش هر که را توانی از جای برانگیز و به یاری سواران و پیادگانت بر آنان بتاز و در مال و فرزند با آنان شرکت جوی. ^۱»

بنابراین راه نفوذ شیطان تا شراکت در اموال و اولاد ادامه دارد و یقیناً همه انسان ها در رابطه با اولاد و فرزند دچار ابتلا و آزمایش الهی می شوند بعضی از این ابتلائات را می تواند به شرح ذیل بیان کرد:

الف - ایستادن خانواده (همسر یا فرزندان) در سر راه خداوند و مخالفت با مؤمن.

در این رابطه خداوند می فرماید: «یا ایها الذین آمنوا ان من ازواجکم و اولادکم عدواً لکم فاحذروهم ...» ^۲ «آی کسانی که ایمان آورده اید در حقیقت بعضی از همسران شما و فرزندان شما دشمن شما هستند از آنان بر حذر باشید ... . خداوند توصیه می کند ببخشید آنها را و صمیمیت و صفا بین خود با آنها برقرار کنید و غفران آنها را فراهم آوردید خداوند نیز آمرزنده و مهربان است. ^۳» (یعنی آنها را به سوی اعمالی که بخشش گناهانشان باشد راهنمایی کنید) در ادامه خداوند می فرماید: «به درستی که اموال و اولاد شما آزمایش و فتنه شما هستند و خداست که نزد او پاداش بزرگ است. ^۴» «این بدین معنی است که مؤمنان بین انتخاب حق و دریافت پاداش بزرگ که همانا همنشینی با خداوند است و انتخاب خانواده و اولاد دچار آزمایش و فتنه می شوند و باید راه حق و خدا را برگزینند نه رضایت اولاد و خانواده. گاهی آدمیان برای کسب رضایت همسر و اولاد حدود الهی و دستورات خداوند را زیر پا می گذارند. در مسائل مادی و مالی، در حرام کردن حلال خدا، در دادن لذت و امنیت به خانواده

^۱ سوره اسراء، آیه ۶۴.

^۲ سوره تغابن، آیه ۱۴.

^۳ همان.

^۴ همان، آیه ۱۵، سوره انفال، آیه ۲۸ — می توانید به سوره نساء، آیه ۱۳۵ و ... نیز رجوع کنید.

خود، حدود اخلاق و احکام را پاره می نمایند و ... که در این فتنه شکست خورده و مورد غضب خداوند قرار می گیرند و بین برگزیدن حق و باطل حق را رها می کند.

ب - ابتلا به فرزندی که در برابر خداوند می ایستد.

مؤمنان زیادی به این آزمایش سخت وارد شده اند. خداوند کریم در قرآن اشاره به پسر حضرت نوح(ع) دارد که با کافران و مشرکان همگام بود و حس پدری حضرت نوح(ع) سخت برای حفظ فرزند از عذاب و طوفان برانگیخته گردید که نهایتاً فرزند ناصالح حضرت نوح(ع) هدایت پدر را تمکین نکرد و غرق شد و حضرت توح(ع) از خداوند خواست که او را نجات دهد و خداوند فرمود او از عمل صالح نبود و به حضرت نوح(ع) توصیه کرد که از سر ناآگاهی چیزی را از خداوند نخواهد!

فرق قسمت الف با قسمت ب در این است که در قسمت الف خانواده مؤمن ممکن است که همه مؤمن و دین دار باشند اما همسر خانواده برای آنها اعمال خلافی که خدا دوست ندارد انجام دهد. اما در قسمت ب فرزند کاملاً در برابر خداوند ایستاده است، نباید حس پدری و مادری مؤمن را وادار به عملی خلاف رضایت خدا کند.

پیامبران دیگری نیز دچار چنین ابتلائی شده اند مانند حضرت آدم(ع) در رابطه با قابیل و ... حتی امامان معصوم نیز به این فتنه ابتلاء در افتاده اند. مانند جعفر کذاب پسر امام هادی(ع) که ادعای امام زمانی کرد. نوه امام صادق(ع) که فرقه اسماعیلیه از سوی آنها ایجاد شده و ...

ج - ابتلای تربیت صحیح فرزند.

یکی از آزمایش های خداوند برای مؤمن، موظف کردن او به تربیت درست فرزندان است که حس دوست داشتن آنها نباید در قصور آنها در تربیت مؤثر افتد. در قرآن کریم دهها آیه

^۱ سوره هود، آیات ۴۲ تا ۴۵.

در رابطه با تربیت فرزند نازل شده است که یکی از مهم ترین جلوه های آن توصیه های حضرت لقمان (ع) به فرزندش درباره چگونه در راه حق بودن و رفتار انسانی و تربیت صحیح اوست.

لذا حضرت لقمان (ع) به فرزندش می فرماید: ای پسر من به خدا شرک میاور زیرا شرک ستمی بزرگ است، پدر و مادر و خدا را شکر کن، نماز بگذار، امر به معروف و نهی از منکر کن، بر هر چه که به تو می رسد صبر کن و هر چه که به تو اصابت کرد صبر کن، به تکبر از مردم روی برمگردان، به خودپسندی بر روی زمین راه مرو زیرا خدا هیچ فخر فروشی را دوست ندارد، در رفتارت میانه روی کن و صدایت را پایین بیاور که بدترین صداها صدای خران است.

ای پسر من اگر عمل به قدر یک دانه خردل در درون صخره ای یا در آسمانها یا در زمین باشد خدا حسابش را می آورد که او لطیف و آگاه است. ای پسر من اگر پدر و مادرت راه شرک به تو آموختند اطاعت مکن و در حد معروف و عرف با آنها برخورد کن و راه کسانی را که به نزد خدا می روند برو و بازگشت همه به سوی خداست و بدان که خدا بر همه چیز آگاه است. به غیر از تربیت کلی برای فرزندان، تربیت های خاص برای پسر و دختر با توجه به نوع جنسیت آنها وجود دارد که والدین باید آنها را به فرزندان خود آموزش دهند و حس مادری و پدری نباید مانع از انجام آن شود. مانند پوشش برای زنان و دختران^۱ و تبرج جاهلی نکردن یعنی خود را در معرض دید و لذت شهوترانان جامعه قرار ندادن^۲، نگاه نکردن به نامحرم هم برای زن و هم برای مرد^۳، زینت های خود را جز برای محرم ها آشکار نکردن^۴؛

۱ سوره لقمان، آیات ۱۳ تا ۱۹.

۲ سوره احزاب، آیه ۵۹.

۳ همان، آیه ۳۲.

۴ سوره نور، آیات ۳۰ و ۳۱.

۵ همان، آیه ۳۱.

اندام های زنانگی و مردانگی را پوشاندن؛ محرم و نامحرم را از یکدیگر تمیز دادن؛^۱ و دهها دستور تربیتی دیگر برای اولاد و فرزندان وجود دارد که والدین باید آنها را آموزش دهند. کوتاهی در این امر شکست در ابتلای خداوند است.

د - ابتلا در دور شدن از فرزند، مردن، بیماری، معلولیت فرزند و ...

این ابتلای فیزیکی از سخت ترین ابتلاهایی است که برای مادر و پدر ممکن است ایجاد شود. حضرت یعقوب (ع) مبتلا به دوری فرزندش حضرت یوسف (ع) شد که چاره کار را در صبر جمیل دید^۲، حضرت ابراهیم مبتلا به دوری حضرت اسماعیل (ع) و تنها گذاشتن آن در مکه گردید. و بسیاری از پیامبران و امامان معصوم نیز مبتلا به چنین ابتلاهایی سختی گردیدند. سخت تر از این دوری از فرزند، مرگ یا شهادت فرزند است. حضرت آدم (ع) در فراق و شهادت هابیل گریست. حضرت رسول (ص) در مرگ فرزندش ابراهیم و امام حسین (ع) و در شهادت بسیاری از فرزندان تا حضرت علی اصغر (ع) خون گریستند و ... که نمونه های فراوان در این نوع ابتلا وجود دارد. صبر و شکیبایی و پناه بردن به خداوند راه سخت تحمل را آسان می کند. نقص در فرزند یا بیماری و معلولیت نیز ابتلای سختی است که خداوند توصیه به صبر و تحمل مصیبت آن را می نماید.^۴

ح - ابتلای نداشتن فرزند.

بعضی از مؤمنان مبتلا به نازایی و فراهم نشدن شرایط تولد فرزند می شود که این نیز بسیار سخت است. حضرت زکریا (ع) و حضرت ابراهیم (ع)^۵ نمونه های قرآنی مبتلایان

^۱ همان.

^۲ همان.

^۳ سوره یوسف، آیه ۱۸.

^۴ سوره بقره، آیه ۱۵۳.

^۵ سوره هود، آیه ۷۲ - سوره مریم، آیه ۸ و ...

به نداشتن فرزند بودند که با معجزات و کرامات خاص توسط خداوند بعد از دهها سال تحمل و صبوری خداوند به آنان فرزند عطا کرده است. بالاترین الگویی که در قرآن درباره آن آیه نازل شده است تسلیم حضرت ابراهیم (ع) در برابر دستور خداوند برای ذبح حضرت اسماعیل (ع) بوده است که عید بزرگ قربان نتیجه این تسلیم شدن به اراده خداوند توسط حضرت ابراهیم (ع) می باشد که عشق به پسر برگزیده و خوبی مانند حضرت اسماعیل (ع) را فدای عشق به خداوند و دستور او نمود.^۱ در هر صورت ابتلای فرزند و خانواده به شکل های گوناگون برای هر زن و مرد مؤمنی در طول زندگیشان به وقوع می پیوندد و انتخاب ارزش های الهی و رضایت خداوند برای هر مؤمن از همه چیز بالاتر خواهد بود اگر چه بسیار سخت است و نیاز به صبر و تحمل فراوان دارد.

در میان روایات معتبر از ائمه معصومین (ع) صدها مطالب پیرامون موارد فوق بیان شده است که خوانندگان را به توجه به این روایات توصیه می نمائیم.

اما به طور کلی آنچه را که از قرآن می توان برداشت کرد این است که نتیجه توجه افراطی و خودخواهانه به همسر و فرزندان و ترجیح دادن منافع آنها بر ارزش های الهی و بیشتر دوست داشتن آنها از خداوند کریم نتیجه بسیار دردناکی را به همراه می آورد. گم شدن هدف خلقت، از دست دادن فرصت هدایت، جلوگیری از اعمال صالح و مستمر، غفلت از ذکر خداوند، دور شدن از قرب به درگاه رب، بی بهره ماندن در آخرت و سرانجام در عذاب روز قیامت فرو رفتن است و ... از جمله این خسران های عظیم است.

چشم پوشی از خطاهای همسر و فرزندان، فراهم آوردن معاش و لذت و آرامش از راه های حرام برای خانواده، عدم توجه به تربیت درست و اصولی و اخلاقی فرزندان، و ... از جمله گناهیانی است که والدین ممکن است به آن مبتلا شوند و در آزمایش الهی مردود گردند و ...

^۱ سوره صافات، آیات ۱۰۲ تا ۱۱۲.

از دیگر ابتلاهای والدین در رابطه با فرزند: بیماری و معلولیت و نقص فرزند، فرزند ناصالح داشتن، فرزند دار نشدن، مرگ فرزند و ... می باشد که به طور خلاصه می توان گفت که محاسبه غلط مؤمن در رابطه با همسر و فرزندان و برگزیدن آنها در برابر ارزش های الهی، پیمودن راه حرام در برخورداری از لذت خانواده توسط همسر که نتیجه آن گم شدن راه حق از دست دادن آخرت و خلود در آتش جهنم می باشد که این پایان کار آنان خواهد بود.

والسلام

